

BİR STRATEJİK YÖNETİM BOYUTU OLARAK KOBİ'LERİN FİNANSAL ANALİZİ

Sabahat BAYRAK*
Muhammet AKDIŞ**

Özet

Dünya ekonomisinde 1970'li yıllarda yaşanan gelişmeler, pek çok işletmenin üretimde ölçek ekonomilerinden vazgeçerek küçük işletmeler şeklinde yapılanmalarına yol açtı. Küçük ve orta boy işletmelerin 1973/1974 Petrol Krizi'nden fazla etkilenmemeleri, talep daralmaları ve durgunluk karşısındaki dayanıklılıkları, dünyanın dikkatini bu işletmelerin üzerine yöneltti. Ekonomik, politik ve sosyal potansiyelleri, küçük ve orta ölçekli işletmeleri 1980'li ve 1990'lı yıllarda gündemin temel konusu haline getirdi.

Diğer ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de KOBİ'ler, istihdam ve üretimin önemli dinamikleridir. Ancak karşı karşıya kaldıkları finansal, yönetsel, pazarlama, insan kaynakları ve kalite sorunları, bu işletmelerin ülke ekonomisine yaptığı katkıları azaltmaktadır. Bu nedenle KOBİ'lerin mevcut sorunlarının çözülmesinde çok yönlü katkı gerekmektedir. Bu sorumluluk anlayışıyla KOBİ'lerin finansal sorunlarını ele almak ve çözüm önerilerinde bulunarak gelişmelerine katkı sağlamak, çalışmada temel amaçtır.

Anahtar Kelimeler: KOBİ, KOBİ'lerin gelişim trendleri, finansal sorunlar

Abstract

Developments in the world economy since 1970s caused many enterprises to give up seeking to achieve economies of scale. Small and medium enterprises' achievement to overcome the 1973/1974 oil crises with less costs, demand narrowness and resistance to stagnation directed attention of the world to these enterprises. Economic, political and social potentials of small and medium enterprises (SMEs) made them a major subject of the economic agenda in the 1980s and 1990s.

SMEs are important dynamics of employment and production in Turkey as in other countries. However, problems they face regarding finance, management, marketing, human resources and quality issues diminish SMEs' contribution to the national economy. Therefore, adequate contribution is needed so that SMEs can solve their problems. This study aims at dealing with financial problems of SMEs, which lies in the centre of their major problems as all of studies on SMEs indicate, and contributing to their development by giving some recommendations to solve these problems.

Key Words: SMEs, development trends of SMEs, financial problems.

* Yrd. Doç. Dr., Pamukkale Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

** Prof. Dr., Pamukkale Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

Giriş

1970'lerin başından, özellikle petrol şokunun neden olduğu ekonomik krizden bu yana, Küçük ve Orta Boy İşletmeler (KOBİ) sayısal ağırlıkları ve özellikle bugüne kadar yeterince değerlendirilmeyen ekonomik, politik ve sosyal potansiyelleri ile bütün dünyada dikkatleri üzerlerine çekmeye başlamışlardır.

1970–1985 depremini kapsayan 15 yıllık gelişim incelendiğinde, KOBİ'lerin sayılarının %10.4 artışına karşın, istihdam ettikleri işgücü sayısında %64.1 oranında artış olduğu, oysa aynı dönemde 100 işgücünden fazla çalışanı olan büyük işletme sayısında %79.7 oranındaki artışın istidamda sadece %73.5 oranında artış yaratabildiği dikkati çekmektedir (İKV, 1988:90). Aynı şekilde, bu işletmelerin yaşanan krizlerdeki dayanıklılıkları, ülke ekonomisine yaptığı katkıların yeniden değerlendirilmesine neden olmuştur.

Diğer ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de KOBİ'ler, istihdam ve üretimin önemli dinamikleridir; Türkiye'deki işletmelerin %98'ini oluşturmakla birlikte, toplam işgücünün %46.5'ini istihdam etmekte, imalat sanayi içinde üretimin %48'ini, toplam katma değer %37'sini sağlamaktadırlar. Buna karşılık KOBİ'lerin toplam yatırımlar içindeki payı %26.5'tir. Gelişmiş ülkelerde bu oran %37 ile %44 arasında değişmektedir (MPM, 1988:17).

KOBİ'leri büyük işletmeler karşısında güçlü kılan hususları bilmek, ekonomik sistemdeki katkılarını değerlendirmek açısından yararlı olacaktır.

1. Kobi'lerin Finansal Açıdan Karşılaştırmalı İncelenmesi

1.1 Araştırmanın Amacı

Çalışmanın temel amacı, ülke ekonomisinin temel dinamiği konumundaki KOBİ'lerin, Çorum, Denizli, Gaziantep, K.Maraş ve Kayseri gibi gelişme potansiyeli yüksek olan illerdeki finansal durumlarını araştırmaktır. 1985-1995 yılları arasında büyük bir sıçrama yapan bu illerde, büyüme sürecinde bir takım tıkanmalar olduğunun sinyalleri gelmektedir. Küresel konjonktürle ilişkili açıklamaların çoğunluğuna rağmen, illerin ve iller bazında KOBİ'lerin duraklama ve gerileme süreçlerinde, sadece dışsal faktörlerin değil, makro ve mikro ölçekte yönetsel-finansal kararlardaki hatalı tercih ve uygulamalar ile gecikmiş yönlendirmelerin de etkisi olduğuna inanılmaktadır. Bu bakış

doğrultusunda çalışma, stratejik bir değer oluşturan ve oldukça dinamik bir yapıya sahip olan KOBİ'lerdeki finansal uygulamaları inceleyerek sorunları tespit etmeyi ve bir takım önerilerde bulunmayı amaçlamaktadır.

1.2. Araştırmanın Yöntemi

Araştırma, Çorum, Denizli, Gaziantep, K.Maraş ve Kayseri'de faaliyette bulunan KOBİ'lerin tesadüfi yöntemle seçilmesi ve seçilen bu işletmelere, konuya ilişkin hazırlanan anket formunun uygulanması yöntemiyle gerçekleştirilmiştir.

Araştırma verilerini değerlendirmek üzere SPSS paket programından yararlanılmıştır.

Çorum işletmelerinde %60 (54/90), Denizli işletmelerinde %49 (59/120), Gaziantep işletmelerinde %42 (55/130), K.Maraş işletmelerinde %49 (37/75) ve Kayseri işletmelerinde %48 (52/120) geri dönüşüm sağlanmıştır. Toplamda geri dönüşüm oranı ise %48 (257/535) düzeyinde gerçekleşmiştir.

2. Araştırma Bulgularının Değerlendirilmesi

2.1. İşletme Sahiplerine Yönelik Soruların Değerlendirmesi

Örnekleme uygulanan anket formunda işletme sahiplerinin demografik özelliklerinin tespitine ilişkin hazırlanan sorulardan, çalışmada geniş yer tutmaması açısından sadece yaş ve öğrenim durumları değerlendirilmiştir.

Tablo 1. İşletme Sahiplerinin Yaş Durumu

Yaş Grubu	Çorum		Denizli		Gaziantep		K. Maraş		Kayseri	
	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%
18-24	6	11.1	-	-	2	3.6	1	2.7	1	1.9
25-34	18	33.3	11	18.6	12	21.8	11	29.7	7	13.5
35-44	22	40.7	31	52.5	35	63.7	19	51.4	23	44.2
45-54	8	14.8	17	28.8	6	10.9	6	16.2	21	40.3
Topl.	54	100	59	100	55	100	37	100	52	100

İşletme sahiplerinin yaş durumuna bakıldığında; 5 il bazında yönetici yaşının 35-44 yaş grubunda olduğunda görülmektedir. Bu yaş grubunun yönetimde nispeten yoğun olduğu il Gaziantep iken (%63.7), en az olduğu il ise Çorum (%40.7)'dur. Genç yöneticilerin (25-34 yaş grubu) en fazla yönetimde yer aldığı il olarak (%33.3) Çorum görülürken, ileri

yaş grubunun ağırlıklı yönetimde bulunduğu il olarak Kayseri (%40.3) dikkat çekmektedir.

Tablo 2. İşletme Sahiplerinin Öğrenim Durumları

Öğr. Durumu	Çorum		Denizli		Gaziantep		K. Maraş		Kayseri	
	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%
İlkokul	6	11.1	2	3.4	1	1.8	3	8.1	3	5.8
Ortaokul	4	7.4	7	11.9	3	7.3	-	-	5	9.6
Lise/Dengi	22	40.7	17	28.8	16	29.1	12	32.4	14	26.9
Yüksek öğr	22	40.7	26	44.1	32	58.2	20	54.1	28	53.8
Lisansüstü	-	-	7	11.9	2	3.6	2	5.4	2	3.8
Toplam	54	100	59	100	55	100	37	100	52	100

Tablo.2'deki veriler incelendiğinde, yüksek öğrenim yapmış yöneticilerin nispeten yönetimde daha fazla yer aldıkları görülmektedir. İlkokul mezunu işletme sahiplerinin diğer illere nazaran Çorum'da (%11.1) daha fazla olduğu, yüksek lisans yapan yöneticilerin ise Denizli ilinde (%11.9) daha fazla olduğu görülmektedir.

2.2. İşletme Özelliklerine Yönelik Soruların Değerlendirilmesi

İşletme özelliklerine yönelik soruların değerlendirilmesinde, işletmelerin sektörel dağılımı ve yatırım büyüklüğüne yer verilmiş diğer özellikler değerlendirmeye dahil edilmemiştir.

Tablo 1. İşletmelerin Sektörel Dağılımı

Sektörler	Çorum		Denizli		Gaziantep		K. Maraş		Kayseri	
	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%
Tekstil-konf.	4	7.4	44	74.6	20	36.3	26	70.3	13	25.0
Gıda sanayii	10	18.5	2	3.4	11	20.0	2	5.4	6	11.5
Metal sanayii	20	37.0	5	8.5	5	9.1	8	21.6	16	30.8
Mobilya- Döş	4	7.4	1	1.7	1	1.8	1	2.7	6	11.5
Diğer	16	29.6	7	11.9	18	32.7	-	-	11	21.1
Toplam	54	100	59	100	55	100	37	100	52	100

İşletmelerin sektörel dağılımına bakıldığında, tekstil, gıda, metal sanayi, mobilya ve döşemecilik ve diğer sektörlerin araştırmaya katıldıkları görülmektedir. Katılımın sektörel dağılımına bakıldığında Çorum'da metal sanayi sektöründe (%37), Denizli (%74.6), Gaziantep (%70.3) ve K.Maraş'ta (%70.3) tekstil sektöründe, Kayseri'de yine metal sanayi sektöründe (%30.8) katılımın daha yüksek olduğu görülmektedir. Ayrıca G.Antep'te gıda sektörü (%20), Kayseri'de ise mobilya sektöründe (%11.5) bulunan KOBİ'lerin katılım yoğunluğu, diğer illere göre dikkat çekmektedir.

Tablo 2. İşletmenin Sabit Sermaye Tutarı (Yatırım Büyüklüğü)

Yatırım Büy. (Bin Dolar)	Çorum		Denizli		Gaziantep		K. Maraş		Kayseri	
	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%
Cevapsız	8	14.8	-	-	-	-	4	10.8	3	5.8
100 Binden Çok	12	22.2	-	-	11	20.0	4	10.8	6	11.5
100-500 Arası	16	29.6	10	16.9	19	34.5	10	27.0	8	15.4
500-1 Milyon	8	14.8	10	16.9	7	12.7	2	5.4	12	23.1
1-5 Milyon	10	18.5	25	42.4	8	14.5	10	27.0	16	30.8
5 Milyon Üstü	-	-	14	23.7	10	18.2	7	18.9	7	13.5
Toplam	54	100	59	100	55	100	37	100	52	100

Sabit sermaye tutarı bakımından işletmeler karşılaştırıldığında Denizli KOBİ'lerinin %42.4'ünün; Kayseri KOBİ'lerinin %30.8'inin 1-5 Milyon Dolar; Gaziantep KOBİ'lerinin %34.5'inin; Çorum KOBİ'lerinin ise %29.6'sının 100-500 Bin Dolar, K.Maraş KOBİ'lerinin ise %27'sinin hem 100-500 Bin Dolar hem de 1-5 Milyon Dolar arasında sabit sermaye tutarlarına sahip oldukları görülmektedir. İller bazında sabit sermaye tutarının, Denizli'de yoğunlaştığı görülmektedir.

2.3. İşletmelerin Finansman Sorunları

Türkiye'de küçük ve orta ölçekli işletmelerin sorunları konusunda yapılan uygulamalı çalışmalarda finansman sorunları genelde listenin başında yer almış, hatta birincilik sırasını diğer sorunlara göre büyük bir farkla korumuştur (Müftüoğlu, 1989:261). Günümüzde işletmelerin gerek kuruluş aşamasında gerekse faaliyet döneminde ihtiyaç duydukları sermaye önemli olsa da, Türkiye'de bu konudaki asıl sorunun piyasadan değil, "devletten para kazanma" şeklinde ifadelendirilebilecek bir takım uygulamaların yaygınlığından kaynaklandığı üzerinde önemle durulmaktadır. Araştırmadan elde edilen bulgular, finansman konusunda, yukarıda ifade edilenin tersi yönünde bir değişimin başladığının işaretlerini vermektedir.

Tablo 1. İşletme Sermayesinde Dış Kaynak Oranı

İşletmenin Serm. Yapısı	Çorum		Denizli		Gaziantep		K. Maraş		Kayseri	
	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%
Tamamen öz	50	92.6	37	62.7	44	80.0	33	89.2	48	92.3
%10-30yabancı	-	-	11	18.6	-	-	-	-	3	5.8
%31-50yabancı	-	-	5	8.5	-	-	-	-	-	-
Diğer	4	7.4	4	6.8	9	16.4	4	10.8	1	1.9
Tamamen yab.	-	-	2	3.4	2	3.6	-	-	-	-
Toplam	54	100	59	100	55	100	37	100	52	100

KOBİ'lerin sermaye yapılarında, araştırma kapsamındaki bütün illerde özkaynak ağırlığı dikkat çekmektedir. Çorum (%92.6) ve Kayseri (%92.3) ilk sırada, K.Maraş (%89.2), Gaziantep (%62.7) ve Denizli (%62.7) izleyen sıralarda özkaynakla kurulmuş işletmelere sahiptir. Tamamen yabancı kaynaklı olan işletme Gaziantep (%3.6) ve Denizli'dedir (%3.4). % 10-30 arasında yabancı kaynak %18.6 oranında, %31-50 yabancı kaynak ise %8.5 oranında yine Denizli'dedir.

Hızlı bir küreselleşmenin yaşandığı günümüzde finansal kaynaklar kıt ve oldukça pahalıdır. Bu nedenle, işletmelerin varlıklarını korumak ve büyümelerini sürekli kılabilmek için dışa açılma ihtiyacı duydukları ve yabancı kökenli işletmelerle işbirlikleri kurdukları görülmektedir. Bu şekilde işletmelerin daha az sermaye ile daha büyük yatırımlar gerçekleştirdikleri, mevcut finansal kaynaklarını daha rasyonel kullandıkları ve yeni bir işe başlamanın yüksek riskini azalttıkları, büyükler karşısında yaşama imkanı buldukları (Aşıkoglu ve diğ., 1997:63-65), farklı çalışmalarda dile getirilmektedir. Böyle olmakla birlikte, araştırmada, işletmelerin özkaynak ağırlıklı sermaye yapısını tercih ettiği ve çok küçük bir oranla Denizli'de yabancı sermayeye yönelimin gelişmeye başladığı görülmektedir.

Tablo 2. İşletmenin Kredi Kullanma Durumu

Kredi Kullanma Durumu	Çorum		Denizli		Gaziantep		K. Maraş		Kayseri	
	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%
Kullanıyor	14	25.9	31	52.5	16	29.1	14	37.8	10	19.2
Kullanmıyor	26	48.1	13	22.0	28	50.9	12	32.4	22	42.3
Zorunlu haller	14	25.9	15	25.5	11	20.0	11	29.7	20	38.5
Toplam	54	100	59	100	55	100	37	100	52	100

Kredi kullanma konusunda, işletmelerin farklılıklar içerdiği görülmektedir. Kredi kullandığını belirten işletmeler araştırmada ön plana çıkarken, kullanmadığını belirtenler içinde Gaziantep (%50.9) ve Çorum işletmeleri (%48.1) dikkat çekmektedir. Zorunlu hallerde kullandığını

belirtenlerde ise Kayseri'deki KOBİ'ler (%38.5) daha ön plandadır. KOBİ'lerin yeterli kredi kullanamamalarında, kredi bulmadaki güçlüklerin etkili olduğuna inanıyoruz. Kredi kurumları, KOBİ'leri, özellikle büyük işletmelerle kıyaslandığında daha riskli bulmaktadır. Pek çok araştırma, KOBİ'lerin kredi değerliliğinin büyük işletmelerden düşük olduğunu göstermektedir. Ancak kredi alma isteksizliğinde, finansman konusundaki idari formaliteler yanında, küçük işletmelerde işleri yürütecek eğitime sahip kişilerin bulunmamasının da etkili olduğu görülmektedir (Kavgül,1997:12-13). Araştırma kapsamındaki KOBİ'lerin bu konudaki görüşleri, bir sonraki soruyla değerlendirilecektir.

Tablo 3. Kredi Kullanmama Nedenleri

Nedenler	Çorum		Denizli		Gaziantep		K. Maraş		Kayseri		Ön. Der
	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%	
Cevapsız (ve/veya kredi kullanıyor)	18	33.3	29	49.2	19	34.5	19	51.4	13	25.0	1
	36	66.7	41	69.5	33	60.0	25	67.6	31	59.6	2
	40	74.1	45	76.3	41	74.5	29	78.4	35	67.3	3
Öz sermayemiz yeterlidir	8	14.8	18	30.5	12	21.8	4	10.8	17	32.7	1
	-	-	2	3.4	2	3.6	1	2.7	2	3.8	2
	-	-	1	1.7	2	3.6	-	-	2	3.8	3
Faiz oranları çok yüksektir	16	29.6	5	8.5	19	34.5	8	21.6	4	26.9	1
	-	-	11	18.6	5	9.1	1	2.7	6	11.5	2
	2	3.7	2	3.4	3	5.5	1	2.7	3	5.8	3
Bankalar ticari hayatta katı ve acımasızdır	2	3.7	3	5.1	3	5.5	1	2.7	2	3.8	1
	10	18.5	2	3.4	10	18.2	5	13.5	6	11.5	2
	2	3.7	6	10.2	3	5.5	1	2.7	4	7.7	3
Teminat gösterme zorunluluğu	2	3.7	-	-	1	1.8	-	-	-	-	1
	2	3.7	1	1.7	3	5.5	1	2.7	1	1.9	2
	4	7.4	-	-	3	5.5	2	5.4	4	7.7	3
Geri ödeme sürelerinin kısalığı	-	-	2	3.4	-	-	-	-	1	1.9	1
	4	7.4	2	3.4	2	3.6	2	5.4	2	3.8	2
	2	3.7	3	5.1	2	3.6	2	5.4	3	5.8	3
Geleneksel değerlerden dolayı faizle çalışılmıyor	8	14.8	2	3.4	1	1.8	5	13.5	5	9.6	1
	2	3.7	-	-	-	-	2	5.4	4	7.7	2
	4	7.4	2	3.4	1	1.8	2	5.4	1	1.9	3
Toplam	54	100	59	100	55	100	37	100	52	100	

KOBİ'lerin kredi kullanmama nedenlerine bakıldığında; birinci derecede faiz oranlarının yüksekliği, ikinci derecede bankaların ticari hayatta katı ve acımasız tutumu, üçüncü derecede ise teminat gösterme zorunluluğu dikkat çekmektedir. İl bazında bakıldığında Çorum (%29.6), Gaziantep (%34.5), K.Maraş (%21.6) ve Kayseri (%26.9) kredi kullanmama nedeni olarak birinci derecede faiz oranlarının yüksekliğine işaret etmektedir. Bununla birlikte Kayseri (%32.7) ve Denizli'nin (%30.5) özsermaye yeterliliğine birinci derecede önem verdikleri görülmektedir. Çorum (%14.8) ve K.Maraş'ta (%13.5) ise birinci derecedeki diğer önemli bir nedenin geleneksel değerler nedeniyle faizle çalışılmaması olduğu görülmektedir. Ayrıca illerde %25-%51 arasındaki bir dağılımla kredi kullanımı dikkat çekmektedir; düşük oranda Kayseri, yüksek oranda ise K.Maraş, kredi kullanımı olan il olarak tespit edilmiştir.

KOBİ'lerin kredi kullanmamasında temel etken, faizlerin yüksekliğidir. Özellikle ekonomide yaşanan istikrarsızlık ve enflasyonun faiz oranlarına yansımaları, kredi maliyetlerini artmaktadır. Enflasyonist ortam, pozitif reel faiz nedeniyle, 1990 ve onu izleyen yıllarda, faiz oranlarını ve kredi maliyetlerini Türkiye genelinde yükseltmiştir. Ayrıca KOBİ'lerin istediği zamanda yeterli krediyi bulamamaları nedeniyle organize olmamış para pazarlarından yüksek faizle borçlanma yoluna gitmeleri büyük sorunlar doğurmuş ve halihazırda doğurmaya da devam etmektedir.

Tablo 4. Kredi Kullanıyorsanız Kredi Kaynaklarınız

Kredi Kaynakları	Çorum		Denizli		Gaziantep		K.Maraş		Kayseri		Ön Der
	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%	
Cevapsız-ve/veya kredi kullanmıyor-	24	44.4	18	30.5	30	54.5	12	32.4	23	44.2	1
	46	85.2	46	78.0	47	85.5	30	81.1	36	69.2	2
	54	100	53	89.8	52	94.5	36	97.3	41	78.8	3
Banka	26	48.1	36	61.0	21	38.2	19	51.4	19	36.5	1
	-	-	4	6.8	1	1.8	2	5.4	5	9.6	2
	-	-	2	3.4	-	-	-	-	1	1.9	3
Eş-dost	4	7.4	2	3.4	-	-	4	10.8	2	3.8	1
	4	7.4	3	5.1	-	-	-	-	1	1.9	2
	-	-	1	1.7	1	1.8	-	-	3	5.8	3
Satıcı kredisi	-	-	1	1.7	2	3.6	1	2.7	2	3.8	1
	2	3.7	2	3.4	1	1.8	2	5.4	6	11.5	2
	-	-	1	1.7	1	1.8	1	2.7	3	5.8	3
Gayri menkul satışlarından	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1.9	1
	2	3.7	-	-	1	1.8	-	-	-	-	2
	-	-	2	3.4	-	-	-	-	1	1.9	3
Özel finans kurumları	-	-	1	1.7	2	3.6	1	2.7	4	7.7	1
	-	-	3	5.1	3	3.5	2	5.4	3	5.8	2
	-	-	2	3.4	1	1.8	-	-	1	1.9	3
Toplam	54	100	59	100	55	100	37	100	52	100	

KOBİ'lerin kredi kullanmaları halinde başlıca kredi kaynağı tercihini, tüm illerde birinci derecede ticari bankalardan yana kullandıkları görülmektedir. İlk sırada Denizli olmak üzere (%61) K.Maraş (%51.4), Çorum (%48.1), Gaziantep (%38.7) ve Kayseri (%36.5) KOBİ'lerinin bankalardan kredi sağladığı tespit edilmiştir. K.Maraş'ın %10,8 oranında "eş-dost", Kayseri işletmelerinin %7.7 oranında özel finans kuruluşlarından birinci derecede bir katılımı yararlandığı, ikinci derecede başvuru kredi kaynağı olarak "satıcı kredisi"ne başvurulduğu, bu kaynaktan Kayserili işletmelerin daha fazla (%11.5) yararlandıkları görülmektedir.

Hollanda, Güney Kore, Japonya, Yunanistan, İrlanda, İspanya vb. ülkelerdekine benzer şekilde KOBİ'leri destekleyen finansal kurumların (Doğukanlı, 1994:82) ülkemizde yeterli olmaması, KOBİ'lerin geniş bir kesimi kapsayan kredi imkanlarından yoksun kalmasına neden olmaktadır. Ayrıca Türkiye'de ticari bankaların KOBİ'lerin finansman ihtiyacında oldukça küçük yer tutması, küçük ve orta ölçekli

işletmelerin, arzulanan kredi imkanlarından büyük ölçekli işletmeler kadar yararlanamamasına neden olmaktadır. Bankaların kendi tutumlarını haklı gösterecek gerekçeleri olsa da, rekabet ortamında, bu fonksiyonu üstlenen özel bankaların geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması, makro açıdan ekonomik, sosyal ve siyasal katkılar da dikkate alınarak desteklenmelidir. Halk Bankası'nın çabaları modern finansal imkanlarla desteklenerek, KOBİ'lerin, zaten yetersiz olan kendi özsermaye imkanlarıyla kendilerini var kılma savaşı, güçlendirilmelidir.

Tablo 5. Kredi Kullanılmıyorsa Finansman İhtiyacını Karşılama Yöntemi

Finansman İhtiyacını Karşılama Yöntemi	Çorum		Denizli		Gaziantep		K. Maraş		Kayseri	
	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%
Cevapsız (kredi kullanıyor)	16	29.6	31	52.5	18	32.7	18	48.6	11	21.2
İşletme karından belli bir pay ayırarak	26	48.1	23	39.0	23	41.8	16	43.2	29	55.8
Yeni serm. Koyarak	10	18.5	2	3.4	13	23.6	3	8.1	8	15.4
Diğer	2	3.7	3	5.1	1	1.8	-	-	4	7.7
Toplam	54	100	59	100	55	100	37	100	52	100

Kredi kullanmayan KOBİ'lerin finansman ihtiyacını nasıl karşıladığını belirlemek üzere yöneltilen soru, tüm illerde “işletme karından belli bir pay ayırarak karşılıyoruz” seçeneğine ağırlık verilerek cevaplandırılmıştır. İlk sırada Kayseri olmak üzere (%55,8), Çorum (%48,1), K.Maraş (%43.2), Gaziantep (%41.8) ve Denizli (%39) işletmeleri, bu yöntemi kullanmaktadır. “Yeni sermaye koyma” yöntemi, tüm illerde ikinci derecede kullanılan yöntem olarak görülürken, bu iller arasında ön plana çıkan il olarak Gaziantep (%23.6), en yetersiz il olarak da Denizli (%3.4) tespit edilmiştir. Verilen cevaplar, işletme sahiplerinin çoğunlukla kendi imkanlarıyla yatırımı devam ettirdikleri yönündedir. Ancak çok tahripkar bir enflasyonist dönemin ardından kendini tekrar toparlama döneminde, yeni yatırımlar için karlardan fon ayırabilmek, paranın gerçek değerinin düştüğü de dikkate alınırsa, çok kısıtlı kalacaktır. Bu durumda, işletmelerin kendi kişisel imkanlarını işbirliği ve ortak girişimlerle desteklemeleri, rekabette kıt olan kaynağı bulmak ve onu rasyonel şekilde kullanmak noktasında olumlu katkılar sağlayacaktır. Böylece küçük ve orta ölçekli girişimciler, sadece kendi paralarıyla değil, başkalarının paralarıyla da kazanan bir girişimci sınıfının varlığının, 21. yüzyılda daha gerçekçi olacağını anlayacaklardır.

Tablo 6. Kredi İhtiyacını Temin Edebilme Durumu

Kredi İht. Temin Durumu	Çorum		Denizli		Gaziantep		K. Maraş		Kayseri	
	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%
Cevapsız	12	22.2	12	20.3	24	43.6	5	13.5	15	28.8
Edebiliyoruz	16	29.6	38	64.4	15	27.3	16	43.2	21	40.4
Edemiyoruz	10	18.5	3	5.1	3	5.5	8	21.6	5	9.6
Çok azını	12	22.2	3	5.1	10	18.2	6	16.2	9	17.3
Diğer	4	7.4	3	5.1	3	5.4	2	5.4	2	3.8
Toplam	54	100	59	100	55	100	37	100	52	100

KOBİ'lerin kredi ihtiyaçlarını temin edip edemediklerine bakıldığında, ağırlıklı olarak “kredi ihtiyacını temin ettikleri” cevabıyla karşılaşılmaktadır. Başta Denizli olmak üzere (%64.4), K.Maraş (43.2), Kayseri (%40.4), Çorum (29.6) ve Gaziantep'te (27.3) KOBİ'lerin kredi ihtiyaçlarını temin ettikleri görülmektedir. “Edemiyoruz” diyen çoğunluğun, K.Maraş (%21.6) ve Çorum (%18.5)'da olduğu görülmektedir.

Tablo 7. Kredileri Faiziyle Birlikte Ödedikten Sonra Kar Edebilme İmkânı

Kredi Ödemeleri Sonrası Kar	Çorum		Denizli		Gaziantep		K. Maraş		Kayseri	
	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%
Cevapsız (kredi kullanmıyor)	18	33.3	9	15.3	18	32.7	6	16.2	6	11.5
Mümkündür	10	18.5	17	28.8	10	18.2	7	18.9	8	15.4
Mümkün değildir	26	48.1	27	45.8	20	36.4	24	64.9	34	65.4
Diğer	-	-	6	10.2	7	12.7	-	-	4	7.7
Toplam	54	100	59	100	55	100	37	100	52	100

Cevapların dağılımı incelendiğinde; KOBİ'lerde “kredilerin faiziyle birlikte geri ödenmesi durumunda karlılığı devam ettirmenin güçlüğü” üzerinde durulmaktadır. Kayseri (%65.4) ve K.Maraş (%64.9) ilk sırada gelmek üzere, Çorum (%48.1), Denizli (%45.8) ve Gaziantep (%36.4) işletmeleri kredilerin faiz ödemeleri sonrasında karlılığın mümkün olmadığını görüşünü dillendirmişlerdir. Denizli (%28,8) ödemeler sonrasında karlılığın mümkün olduğu konusunda ön plana çıkarken Denizli'yi %15-%19 oranındaki bir katılımla Kayseri, K.Maraş, Çorum ve Gaziantep takip etmektedir.

İller genelinde karlı olmanın güçlüğü üzerinde durulmakla birlikte, gözlemlerimiz, karlılığı devam ettirememenin sadece finansmanla ilgili olmadığına; bu sonuçta, bilgi eksikliği, yenilik ve teknoloji konusundaki

tıkanma, eğitilmiş işgücü eksikliği ve pazar sorunlarının da payı olduğuna önemle işaret etmektedir

Tablo 8. Finansman Konusundaki En Büyük Sıkıntı

Finansman Sorunu	Çorum		Denizli		Gaziantep		K. Maraş		Kayseri	
	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%
Cevapsız	6	11.1	8	13.6	6	10.9	-	-	5	9.6
Kredi maliyeti yüksek	16	29.6	24	40.7	20	36.4	17	45.9	18	34.6
Özkaynak yetersiz	6	11.1	8	13.6	2	3.6	2	5.4	5	9.6
Kredi alınamıyor	2	3.7	-	-	6	10.9	1	2.7	-	-
Vadeli satışlar çok	12	22.2	13	22.0	15	27.3	9	24.3	19	36.5
Fiyat artışlarına yetişilemiyor	8	14.8	5	8.5	4	7.3	6	16.2	5	9.6
Diğer	4	7.4	1	1.7	2	3.6	2	5.4	-	-
Toplam	54	100	59	100	55	100	37	100	52	100

Beş ilde de finansman konusundaki en önemli sorunlarının “kredi maliyetlerinin yüksek oluşu” olduğu görülmektedir. K.Maraş KOBİ’leri (%45.9) ilk sırada olmak üzere Denizli (%40.7), Gaziantep (%36.4), Kayseri (%34.6) ve Çorum (%29.6) işletmeleri bu soruna işaret etmişlerdir. İkinci olarak belirtilen sorun, “vadeli satışların çokluğu”dur. Özellikle Kayseri KOBİ’leri (%36.5), bu sorun üzerinde durmuşlardır. Diğer sorunlar arasında Çorum, K.Maraş ve Kayseri için “fiyat artışlarına yetişememe”; Denizli ve Kayseri için “özkaynak yetersizliği”; Gaziantep için ise “kredi alamama durumu” dikkat çekmektedir. Enflasyon oranlarının yüksekliği nedeniyle, kredi maliyetlerinin artışı ve vadeli satışların çokluğunun büyük sorun olarak algılanması normaldir. Enflasyonun girdi fiyatlarını ve kıdem tazminatı yüklerini artırması, işletmelerin finansman konusunda zorluk yaşamalarına neden olmaktadır. 1999 ve 2000 yılında enflasyonla mücadelede elde edilen başarıya rağmen, enflasyonun diğer ülkelerdeki enflasyon oranlarına göre çok yüksek oluşu, rekabette küçük ve orta ölçekli firmaları güç durumlara düşürmektedir.

Tablo 9. Teşvikli Kredi Kullanma Durumu

Teşvikli Kredi	Çorum		Denizli		Gaziantep		K. Maraş		Kayseri	
	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%
Cevapsız	8	14.8	5	8.5	1	1.8	4	10.8	4	7.7
Kullanıyoruz	14	25.9	25	42.4	19	34.5	10	27.0	10	19.2
Kullanmıyoruz	22	40.7	16	27.1	28	50.9	11	29.7	27	51.9
Teşvikimiz var ama kullanmıyoruz	8	14.8	11	18.6	7	12.7	12	32.4	11	21.2
Toplam	54	100	59	100	55	100	37	100	52	100

KOBİ'lerin teşvikli kredi kullanma durumlarına bakıldığında, Kayseri (%51.9), Gaziantep (%50.9) ve Çorum'da (%40.7) kredi kullanılmadığı görülmektedir. Denizli'de %42.4 oranında K.Maraş'ta ise %27 oranında kredi kullanıldığı ifade edilmiştir. K.Maraş işletmelerinin ise %32.4 oranında teşvik olduğu halde kullanmadığı belirlenmiştir. Sonuçlara bakıldığında teşvikli krediler konusunda işletmelerin fazla istekli olmadığı görülmektedir.

Tablo 10. Teşvik Kredileri Konusundaki En Büyük Problem

Teşvik Kredileri İle İlgili Sorunlar	Çorum		Denizli		Gaziantep		K. Maraş		Kayseri	
	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%
Cevapsız (teşvikli kredi kullanmıyor)	32	59.3	35	59.3	35	63.6	26	69.3	41	78.8
Problem yok	4	7.4	13	22.0	2	3.6	1	2.7	5	9.6
Verilen krediler çok az	12	22.2	5	8.5	2	3.6	5	13.5	2	3.8
Vadeleri kısa	2	3.7	4	6.8	2	3.6	2	5.4	-	-
Faiz oranları yüksektir	2	3.7	2	3.4	12	21.8	-	-	2	3.8
Teminat olarak gayrimenkul isteniyor	2	3.7	-	-	2	3.6	3	8.1	2	3.8
Toplam	54	100	59	100	55	100	37	100	52	100

İllerde, teşvikli krediler konusunda cevap vermeme eğilimi yüksek çıkmakla birlikte, cevap verenlerin dağılımına bakıldığında; Çorum (%22.2) ve K.Maraş'ta (%13.5) "verilen kredilerin azlığı", Denizli (%22) ve Kayseri'de (%9.6) "herhangi bir problemin olmayışı", Gaziantep'te ise (%21.8) "faiz oranlarının yüksekliği", ağırlıklı cevapları oluşturmaktadır.

Tablo 11. Kredinin İşletmeye Sağladığı En Büyük Fayda

Kredinin Faydası	Çorum		Denizli		Gaziantep		K. Maraş		Kayseri	
	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%
Cevapsız-kredi kullanmıyor-	20	37.0	9	15.3	20	36.4	11	29.7	13	25.0
Yeni yatırımları finanse eder	14	25.9	18	30.5	14	25.5	8	21.6	11	21.2
Uzun vadeli fin. İht. karşılar	4	7.4	4	6.8	11	20.0	6	16.2	5	9.6
Kısa vadeli fin. iht. karşılar	14	25.9	25	42.4	8	14.5	10	27.0	23	44.2
Diğer	2	3.7	3	5.1	2	3.6	2	5.4	-	-
Toplam	54	100	59	100	55	100	37	100	52	100

Kredilerin işletmeye sağladığı en büyük fayda, “kısa vadeli finansman ihtiyacı” olarak belirtilmiştir. Kayseri KOBİ’leri %44.2, Denizli %42.4, K.Maraş %27, Çorum KOBİ’leri ise %25.9 oranı ile kredileri, kısa vadeli finansmanda kullandıklarını ifade etmişlerdir. Kredilerin kullanılmasının sağladığı yararlar arasında ikinci olarak “yeni yatırımların finanse edilmesi” belirtilmiştir. Denizli %30.5, Çorum %25.9, Gaziantep %25.5, K.Maraş %21.6, Kayseri ise %21.2 oranı kredileri yeni yatırımlarının finansı için kullandıklarını belirtmişlerdir.

KOBİ’lerin kredilerden yeni yatırımlar ve uzun vadeli finansman ihtiyacı yerine, kısa vadeli finansman ihtiyacını karşılamada yararlanması, işletmeye sabit bir finansman yükü getirmek yoluyla, finansal kaldıracın, özsermaye rantabilitesi üzerinde olumsuz rol oynamasına neden olmaktadır düşüncesindeyiz.

Tablo.12. Alınan Kredinin Amaç Dışı Kullanım Durumu

Amaç Dışı Kullanım	Çorum		Denizli		Gaziantep		K. Maraş		Kayseri	
	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%
Cevapsız	12	22.2	10	16.9	18	32.7	9	24.3	10	19.2
Kullanıyoruz	6	11.1	8	13.6	2	3.6	5	13.5	7	13.5
Mecbur kalırsak	20	37.0	17	28.8	15	27.3	12	32.4	16	30.8
Kullanmıyoruz	14	25.9	22	37.3	18	32.7	10	27.0	15	28.8
Diğer	2	3.7	2	3.4	2	3.6	1	2.7	4	7.7
Toplam	54	100	59	100	55	100	37	100	52	100

KOBİ’ler almış oldukları krediyi kira, vergi, sigorta, özel borç vb. gibi alanlarda kullandıklarını ifade etmişlerdir. Özellikle “zorunlu kalırsa kullanıyoruz” seçeneğinde yoğunlaşma olduğu görülmektedir. Çorum (%37) ilk sırada olmak üzere, K.Maraş (%32.4), Kayseri (%30.8), Denizli (%28.8) ve Gaziantep (%27.3) işletmeleri, kredileri mecburiyet

karşısında amaç dışı kullandıklarını belirtmişlerdir. Kredilerin bulunması kadar önemli bir diğer konu olan kredi kullanımlarında, işletmelere katkıda bulunan “nakit akım analizleri”nin yapılmaması, küçük hataların büyük paralarla kapanması sorununu doğurmaktadır. İşletmeler basit bir teknik kullanarak ne zaman, nereye, ne kadar para ayırması gerektiğini takip ederek kendilerini bu tür olumsuz durumlardan koruyabilirler görüşünderiz.

Tablo 13. Bankalarla İlişkilerin Durumu

Bankalarla İlişkiler	Çorum		Denizli		Gaziantep		K. Maraş		Kayseri	
	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%
İyi	28	51.9	28	47.5	20	36.4	18	48.6	27	51.9
Çok iyi	6	11.1	17	28.8	3	5.5	4	10.8	8	15.4
Kötü	2	3.7	2	3.4	2	3.6	-	-	-	-
İyi zamanda iyi, kötü zamanda kötü	18	33.3	12	20.3	30	54.5	15	40.5	16	30.8
Toplam	54	100	59	100	55	100	37	100	52	100

KOBİ’lerin, bankalarla ilişkilerini “iyi” olarak değerlendirdikleri görülmektedir. Gaziantep KOBİ’lerinin %54.5’inin “iyi zamanlarda iyi, kötü zamanlarda kötü” seçeneği dikkate alınmaz ise; Çorum ve Kayseri işletmelerinin %51.9’u, K.Maraş işletmelerinin %48.6’sı, Denizli işletmelerinin ise %47.5’i bankalarla ilişkilerini “iyi” olarak değerlendirmişlerdir.

Literatürde, KOBİ’lerin bankalarla ilişkilerinin, kredilerin gayrimenkul ve ipoteye tahsis edilmesi ve bankaların “müşteri temizliği” adı altında küçük ve orta ölçekli işletmeleri ayıklayıp masrafları kısımları nedeniyle olumsuz yönde olduğu (Müftüoğlu, 1989:268-269) vurgulanmaktadır. Ancak, araştırma kapsamındaki KOBİ’lerin, bankalarla ilişkilerini olumlu değerlendirdikleri görülmektedir. Bu sonuçlar, diğer cevaplar dikkate alındığında, “iyi” olarak KOBİ’ler tarafından nitelendirilen durumun, kişisel ilişki şeklindeki etkileşimleri olduğunu düşündürmektedir.

Tablo 14. Bankaların Danışmanlık Hizmetlerinden Yararlanma Durumu

Bankaların Danışmanlık Hizmetlerinden	Çorum		Denizli		Gaziantep		K. Maraş		Kayseri	
	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%
Yararlanıyoruz	8	14.8	26	44.1	10	18.2	16	43.2	14	26.9
Böyle bir hizmetten bilgimiz yok	12	22.2	2	3.4	12	21.8	5	13.5	2	3.8
Yararlanmıyoruz	26	48.1	16	27.1	19	34.5	11	29.7	23	44.2
Para hareketi dışında bir ilişkimiz olmuyor	7	14.8	10	16.9	10	18.2	4	10.8	10	19.2
Diğer	-	-	5	9.5	4	7.2	1	2.7	3	5.7
Toplam	54	100	59	100	55	100	37	100	52	100

Sonuç

Türkiye'nin ihracat sektörünün gerçek sürükleyici ve dinamik gücü, tüm istatistiki verilere göre küçük ve orta ölçekli imalatçılardır. Dünyadaki küresel yeniden yapılanma ve Avrupa Birliği'nde küçük ve orta ölçekli işletmelerin öneminin giderek artması çerçevesinde, Türkiye ekonomisinde de bu gücün, katma değeri yüksek üreticiliğe yönelik geliştirilmesini gerekli kılmaktadır. Uluslararası ticaretin dinamik bir yapıya sahip olduğu ve küresel ekonomide rekabetin adeta kıran kırana, gittikçe büyüdüğü veri iken ülkemizde ve dış piyasalarda hergün ortaya çıkan yeni gelişmeler, süratli ve sağlıklı karar alınmasını, stratejik yönetim açısından kaçınılmaz kılmaktadır. Bu durum, KOBİ'lerin kendi kurumsal örgütlenmeleri içindeki sorunlarının hızla çözümünü gerektirmektedir. KOBİ'ler lehine rekabet gücünü artıracı çözümler bulmak, büyük önem taşımaktadır.

Yaptığımız araştırmadan elde edilen bulgular değerlendirilerek, örnekleme temsil eden KOBİ'lere yönelik aşağıdaki önerileri yapmak istiyoruz:

- KOBİ'lerin özkaynakla kurulmayı ağırlıkla tercih ettikleri, Denizli'de cılız bir yönelim dışında yabancı kaynak kullanmadıkları görülmektedir. KOBİ'lerin belirli bir özkaynak temin etmekle birlikte, gerek yatırımın tamamlanmasında ve gerekse işletme sermayesi için gerekli fonları sağlamada sıkıntı çektikleri de dikkati çeken diğer bir husustur. Bu sonuçlar, yüksek faiz ve enflasyonist ortamın da etkisiyle, bir taraftan kredilerden yararlanmayı güçleştirirken diğer taraftan da yararlanan firmalarda nakit akışında problemlerin yaşanmasına veya fonların yanlış kullanımı dolayısıyla -işletme sahiplerinin statü ve

güçlerini artıracak verimsiz ve kar oranı düşük alanlarda kullanması-ekonomik faaliyetlerde kötüye gidişleri hızlandırmaktadır. Bu noktada, fon kaynaklı Halk Bankası, Vakıflar Bankası, Emlakbank, Sınai Kalkınma Bankası ve Türk Eximbank kredilerinin, KOBİ'lere, finansal kolaylıklar sağlayacak şekilde sunulması önemlidir.

- KOBİ'lerin, işletme sermayesi yetersizliğine rağmen bu sıkıntıları giderebilecek sermaye piyasası ve yeni finansal tekniklerden yararlanamadıkları anlaşılmaktadır. Leasing, factoring gibi kredi dışı modern finansman araçlarından yararlanmada alternatifleri değerlendirecek şekilde bilgiye sahip olmak, işletme sermayesinin finansmanında KOBİ'lere büyük avantajlar sağlayacaktır.

- KOBİ'lerin, üretim performanslarını ihracata yansıtacak şekilde "performans-ödül dengesi" kurma şansına, yukarıda belirtilen hususlar nedeniyle sahip olmadıkları görülmektedir. KOBİ'lerin finansman için yeterli kaynak bulamaması, eldeki kaynakları yüksek bedelle kullanmaları ve kredilerden tam olarak yararlanmamaları, bulgular arasında dikkat çekmektedir. Kredilerden yeterince yararlanmamada – kredi almadaki isteksizlik- etkili olan hususlar; sırasıyla faiz oranlarının yüksekliği, bankaların ticari hayattaki katı ve acımasız tutumları ve teminat gösterme zorunluluğu olarak belirtilmektedir. KOBİ'lerin, finansman sorunlarını çözebilecek ve sağlanan finansla teşviklerden daha yüksek düzeyde yararlanabilecek şekilde devletin kurumsal desteğine ihtiyacı olduğu açıktır. Koordinasyon-kontrol mekanizması içinde sistematik bir yönetimle finansman sorunları çözümlenebilir.

Sonuç olarak, 1990'larda olduğu gibi 2000'li yıllarda da üretim ekonomisinin kriz içinde gideceğinin sinyalleri alınmaktadır. KOBİ'lerin, stratejik değer taşıyan finansal ve diğer sorunların hızla çözümü ve politika üretimleri, bu noktada önem taşımaktadır.

Kaynaklar

Balton Committee (1971); **Small Firms Report of the Committee of Inquiry on Small Firms**, İSO Yay. No: 1991/5.

BİS, (1993); **Yeni İhracat Organizasyonları: Çok Ortaklı Dış Ticaret Şirketleri**, İstanbul.

Brigham, E.F. (1996); **Finansal Yönetimin Temelleri**, Cilt 1, Çev. Özdemir Akmut, Halil Sarıaslan, Ankara Üniversitesi Rektörlüğü Yayınları:206, Ankara.

Doğukanlı, H. (1994); “KOBİ’lere Finansal Seçenekler”, **Finans Dünyası**, Ağustos, ss. 24-32.

Erkan, N; Temir, B. (1996); **Şirketler Kesiminin Finansman Eğilimleri Anketi Sonuçları**, Sermaye Piyasası Kurulu Yayın No:126, Ankara.

İKV “AET’de Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler ve Türkiye”, Mayıs 1988.

Karataş, S. (1991); **Sanayileşme Sürecinde Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler**, Veli Yayınları, İstanbul.

Kargül, D. (1997); **Türkiye’de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Yönetim Sorunları ve Çözümleri**, İTO Yayın No: 47, İstanbul.

Kennedy, C. (1989); “Xerox Charts A New Strategic Direction” **Lange Range Planning**, Vol. 22/I, No.113, ss. 1-32.

Kenney, M.; Florida, R. (1993); **Beyond Mass Production: The Japanese System and Its Transfer To the U.S.A** , Oxford University Press, New York.

Mills, R.; Fenwick F. (1991); **İngiltere’de Küçük Firmalar**, ISO Yayın No: 1991/5.

MPM (1998); Denizli Verimliliği Artırma Projesi.

Müftüoğlu, T. (1999); **Türkiye’de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler: Sorunlar, Öneriler**, Genişletilmiş 2.Baskı, Ankara.

Naisbitt, J. (1994); **Global Paradoks: Büyüyen Dünya Ekonomisinin Güçlenen Küçük Oyuncuları**, Çev. Sinem Gül, Sabah Kitapları, İstanbul.

Uludağ, İ.; Serin, V. (1991); **Türkiye’de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler: Yapısal ve Finansal Sorunlar, Çözümler**, ISO Yayın No: 1991:25.